

**ОСВРТ НА ЗАКОНОТ ЗА ВИСТИНСКИ СОПСТВЕНИЦИ – ЗАЕДНИЧКА
АКТИВНОСТ НА ЦЕНТРАЛЕН РЕГИСТАР И АГЕНЦИЈАТА ЗА СПРЕЧУВАЊЕ
НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ**

Проф. д-р Марија Гогова Самоников¹, Верица Манчева²

¹ Економски факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
marija.gogova@ugd.edu.mk

² Економски факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
verica.083549@student.ugd.edu.mk

Апстракт. Поимот вистински сопственик претставува новост во македонското законодавство, но не е непозната категорија за земјите со јасно утврдени законски нормативи. Суштината на определувањето на вистинскиот сопственик е да се одреди физичкото лице кое на директен, индиректен или на друг начин има сопственост над правниот субјект.

Определувањето на вистинскиот сопственик е заедничка активност на Централниот регистар на Република Северна Македонија и Управата за финасиско разузнавање.

За таа цел во рамките на Централниот регистар се формира специјален Регистар на вистински сопственици, не со цел да врши обична статистичка операција за вистинските субјекти, туку за утврдување на вистинскиот сопственик на правното лице, во вистинска смисла на зборот. Регистарот на вистинските сопственици е пуштен во употреба на 27.01.2021 година, а субјектите имаа рок од 90 дена, односно до 27.04.2021 година бесплатно да ги пријават податоците за вистинските сопственици во Регистарот.

Поимот за вистински сопственик е предвиден уште со Законот за спречување на перење на пари и финансирање на тероризам од 2014 година објавен во Службен весник на Република Македонија 130/2014 година од 03.09.2014 година. И покрај тоа што со овој закон била предвидена обврска за определување на вистински сопственик на правните субјекти, оваа законска одредба доцнела поради подоцнежното конституирање на Регистарот на вистински сопственик.

Регистарот на вистински сопственици е во функција. На субјектите кои вршат промена на сопствениците во Трговскиот Регистар им се дава Известување да извршат промена и во Регистарот на вистински сопственици. Доколку таа обврска ја извршат во рок од 8 дена, тогаш пријавувањето е бесплатно. После рокот од 8 дена, пријавувањето се врши според определена тарифа која има скалесто растење на цените.

Од регистарот за вистински сопственици произлегуваат услуги и тоа тековна состојба за вистински сопственик како и историјат за вистинските сопственици на правните субјекти кои може да се добијат во хартиена и електронска форма.

Клучни зборови: Закон за вистински сопственици, Централен регистар, Агенција за спречување на перење пари, Финансиска регулација.

REVIEW OF THE LAW ON TRUE OWNERS - JOINT ACTIVITY OF THE CENTRAL REGISTER AND THE MONEY LAUNDRY PREVENTION AGENCY
Assoc. Prof. Marija Gogova Samonikov¹, Verica Mancheva²

¹Faculty of Economics, Goce Delcev University, Stip, Macedonia
marija.gogova@ugd.edu.mk

²Faculty of Economics, Goce Delcev University, Stip, Macedonia
Verica.083549@student.ugd.edu.mk

Abstract: The term real owner is a novelty in the Macedonian legislation, but it is not an unknown category for the countries with clearly defined legal norms. The essence of determining the real owner is to determine the natural person who directly, indirectly or otherwise has ownership over the legal entity.

Determining the rightful owner is a joint activity of the Central Registry of the Republic of Northern Macedonia and the Financial Intelligence Unit.

For that purpose, a special Register of real owners is established within the Central Register, not in order to perform a simple statistical operation for the real entities, but to determine the real owner of the legal entity, in the true sense of the word. The Register of Real Owners was put into use on 27.01.2021, and the entities had a period of 90 days, ie until 27.04.2021 to report the data on the real owners in the Register free of charge.

The notion of real owner is provided by the Law on Prevention of Money Laundering and Financing of Terrorism from 2014 published in the Official Gazette of the Republic of Macedonia 130/2014 from 03.09.2014. Despite the fact that this law provided for the obligation to determine the real owner of the legal entities, this legal provision was delayed due to the later constitution of the Register of real owner.

The register of real owners is operational. Entities that make changes to the owners in the Trade Register are given a Notice to make a change in the Register of Real Owners. If they fulfill that obligation within 8 days, then the registration is free. After the deadline of 8 days, the reporting is done according to a certain tariff which has a gradual increase in prices.

From the register of real owners, services arise, such as the current status of the real owner as well as the history of the real owners of the legal entities that can be obtained in paper and electronic form.

Key words: *Law on Real Owners, Central Registry, Anti-Money Laundering Agency, Financial Regulation*

1. Вовед

Со Законот за спречување перење пари и финансирање тероризам се уредуваат мерките, дејствијата и постапките кои субјектите и надлежните органи и тела ги преземаат заради откривање и спречување на перење пари, поврзани казниви дела и финансирање на тероризам, како и работењето и надлежностите на Управата за финансиско разузнавање.

Врз основа на законот изготвено е и упатство за начинот на идентификување на вистински сопственик, а во рамките на Централен регистар формиран е посебен Регистар на вистински сопственици.

Упатство е изготвено согласно член 18 став (8) од Законот за спречување перење пари и финансирање на тероризам со цел да им помогне на субјектите да го разберат концептот на вистински сопственик и со тоа да ги почитуваат обврските кои произлегуваат од Законот. Важно е субјектите да го знаат идентитетот на своите клиенти и на сите лица кои ги контролираат или влијаат на нивниот клиентски однос, што би овозможило создавање на ефикасен систем на превентивни мерки за спречување на перење пари и финансирање на тероризам. Утврдувањето на идентитетот на вистинските сопственици не е секогаш едноставно, особено во случај на прекугранична (странска) или индиректна сопственост, како и други облици на контрола и влијание.

Обврската за идентификација на вистинските сопственици е клучен елемент од принципот на „познавање на клиентот“, вклучувајќи го и разбирањето, целта и природата

на деловниот однос. Очекувањата кои што се зададени во препораките и насоките кои се однесуваат за високо ризични и сложени случаи предвидуваат многу обврски за субјектите, особено во делот на потврдувањето на идентитетот, како и во делот на разбирањето и логиките, односно рационалноста во расчленувањето на сложените сопственички структури кои водат кон физичкото лице, т.е. лицата кои што се дефинирани како вистински сопственици согласно Законот за спречување перење пари и финансирање тероризам. Во ова упатство се разработуваат низа случаи кои може да се појават во секојдневната пракса и нудат практични препораки во решавањето на таквите ситуации и истото ја нагласува важноста на проценката на ризик и спроведувањето ефикасни превентивни мерки засновани на проценка на ризик, со засилена анализа за високоризични ситуации.

2. Определување вистински сопственик на правно лице

Вистински сопственик на правно лице е¹:

1. Физичко лице (лица) кое е сопственик на правното лице или го контролира правното лице преку директна сопственост на доволен процент на удели, акции, вклучително и акции на доносител или право на глас или други права во правното лице;
2. Физичко лице (лица) кое го контролира правното лице преку индиректна сопственост на доволен процент на удели, акции, вклучително и акции на доносител или право на глас или други права во правното лице или;
3. Физичко лице (лица) кое на друг начин остварува контрола на правното лице.

Индикатор на директна сопственост е сопственоста на над 25 % од уделите, правата на глас или други права во правното лице или сопственоста на 25 % плус една акција. Индикатор на индиректна сопственост е сопственоста или контролата на физичко лице (лица) над едно или повеќе правни лица кои поединечно или заедно имаат над 25 % од уделите или 25 % плус една акција.

Индикатор за директна сопственост е сопственоста над 25 % од уделите, правата на глас или други права во правното лице или сопственоста на 25 % плус една акција.

Индикатор на индиректна сопственост е сопственоста или контролата на физичко лице (лица) над едно или повеќе правни лица кои поединечно или заедно имаат над 25 % од уделите или 25 % плус една акција.

Ако на директен или индиректен начин преку индикаторите за директна и индиректна сопственост не може да се утврди физичко лице/лица за вистински сопственик/сопственици или ако субјектот не е сигурен дека физичкото лице/лица идентификувано/идентификувани на директен или индиректен начин, тогаш во тие случаи за вистински сопственик или сопственици се смета лицето или лицата идентификувани како лица кои вршат контрола над правното лице на друг начин.

Во постапката на анализата на клиентите треба да се земе предвид следното²:

Кога клиентот е физичко лице, субјектот треба да утврди дали клиентот делува во свое име или во име на трето лице. Во вториот случај, субјектот треба да изврши идентификација и да го потврди идентитетот на тоа трето лице и да разбере зошто клиентот делува како ополномоштеник, на пример:

- Сметки со кои работат други членови на семејството или пријатели (било со формално полномошно или поинаку) додека имателот на сметката работи или патува во странство или е оневозможен на друг начин;
- Отворени сметки со кои работи лице кое е параван за вистинскиот сопственик со цел да се скрие идентитетот на вистинскиот сопственик од субјектот и од надлежните органи.

¹ <https://ufr.gov.mk/wp-content/uploads/2020/05/UpatstvoVS.pdf> посетено на 15.08.2021

² <https://ufr.gov.mk/wp-content/uploads/2020/05/UpatstvoVS.pdf> посетено на 15.08.2021 година.

Во сите случаи, од субјектот се бара да изврши идентификација на вистинскиот сопственик и да воспостави и спроведе ефикасни процедури за да се испочитува таа обврска и да биде сигурен дека трансакциите на сметката се легални. Во праксата тоа може да вклучува и поставување соодветни прашања и давање изјави во однос на вистинскиот сопственик на образецот за отворање на сметката што го пополнува барателот, изготвување значаен профил на клиентот којшто ја вклучува очекуваната природа, нивото на трансакциите и користењето на деловниот однос, како и постојано следење со цел да се добијат некакви предупредувања или индикатори во случај на материјално отстапување од очекуваната активност.

Кога клиентот е правно лице, субјектот треба да го смета следното за вистински сопственик:

- Физичко лице (лица) кое е сопственик на правното лице или го контролира правното лице преку директна или индиректна сопственост на над 25 % удели, акции, вклучително и акции на доносител или право на глас или други права во правното лице или
- Физичко лице (лица) кое на друг начин остварува контрола на правното лице (контрола врз управата, административните и раководните тела на трговското друштво или Генералното собрание на акционерското друштво).

Во пракса, правните лица може да се поврзуваат во посложени структури што може да доведе до дополнителни предизвици при утврдувањето на вистинскиот сопственик.

Кога клиентот е труст или друг правен аранжман – иако во Македонија нема законска основа за формирање труст или друг правен аранжман, таквите структури може да се формираат според законите на други јурисдикции и тие може да станат клиенти на субјектот или да се појават во сопственичката структура на клиентите. Идентификацијата на вистинските сопственици на структурите како трустови или други правни аранжмани може да претставува особена тешкотија. Кај трустовите генерално, управителот (или лице овластено да делува во негово име) ја отвора сметката и работи со неа. Сепак, управителите не се вистинските сопственици.

Во случај на трговско друштво кое котира на берза – по исклучок, субјектот не мора да го идентификува и потврди идентитетот на вистинскиот сопственик доколку клиентот е правно лице чии хартии од вредност котираат на домашна или странска берза на хартии од вредност од држави кои ги исполнуваат меѓународните стандарди за спречување перење на пари и финансирање на тероризам или податоците за вистински сопственици се транспарентни и јавно достапни.

3. Вистински сопственик на други правни лица

Вистински сопственик на домашни и странски здруженија и нивни сојузи, фондации, установи, комори, синдикати, политички партии, задруги, верски заедници или други организации во кои учеството во управувањето врз основа на сопственички удел во капиталот не е можно да се утврди, се смета секое физичко лице кое е овластено да ги застапува или физичкото лице кое има контролна позиција во управувањето со имотот на организацијата.

Вистински сопственик на правен аранжман

Вистински сопственик на правен аранжман е секое физичко лице кое е:

1. основач;
2. повереник;
3. управител/и (доколку има);
4. корисник или група на корисници на имотот со кој управува под услов идните корисници да се утврдени или да можат да се утврдат;
5. физички лица кои извршуваат функции исти или слични на оние од точките 1, 2, 3 и 4; и/или
6. друго физичко лице кое преку директна или индиректна сопственост или на друг начин врши контрола над правниот аранжман.

Вистински сопственик на трговец поединец или на самостојни вршители на дејност
Вистински сопственик на трговец поединец или самостојни вршители на дејност е физичкото лице регистрирано за вршење на дејноста и во исто време е единствен овластен претставник.

Вистински сопственик на буџетски корисници

Вистински сопственик на буџетски корисник е раководител на буџетскиот корисник. Исклучоци во однос на идентификацијата на вистинскиот сопственик.

Вистински сопственик на правно лице во државна сопственост

Вистински сопственик на правно лице во државна сопственост е лицето кое управува или раководи со органот на управување на правното лице во државна сопственост.

Вистински сопственик на правно лице кое е во постапка на стечај или ликвидација

Вистински сопственик на правно лице кое е во постапка на стечај или ликвидација е стечајниот управник, односно ликвидаторот до завршувањето на постапката на стечај, односно ликвидација.

Субјектот не мора да го идентификува и потврди идентитетот на вистинскиот сопственик доколку клиентот е правно лице чии хартии од вредност котираат на домашна или странска берза на хартии од вредност од држави кои ги исполнуваат меѓународните стандарди за спречување на перење пари и финансирање на тероризам или податоците за вистинските сопственици се транспарентни и јавно достапни.

4. Регистар на вистински сопственик

Регистарот за вистински сопственици се воспоставува како резултат на интензивна соработка меѓу Централниот регистар со Управата за финансиско разузнавање, поддржан од Глобалната програма за борба со нелегални финансиски текови при Германското друштво за меѓународна соработка (ГИЗ). Целта на воведувањето на регистарот е зголемување на транспарентноста во сопственичката структура на правните лица во земјата и исполнување на меѓународните ЕУ стандарди за борба со перење пари и финансирање тероризам. Предмет за упис во регистарот се вистинските (крајните сопственици) на субјектите на упис.

Обврска за поседување и чување податоци и документи за вистинскиот сопственик имаат субјектите на упис во регистрите кои се водат при Централниот регистар на Република Северна Македонија и тоа:

1. Трговски друштва, трговец поединец, самостојни вршители на дејност, подружници и филијали на странски трговски друштва и странски трговец поединец;
2. Здруженија, сојузи, фондации, комори, синдикати, политички партии, задруги, верски заедници или други организации;
3. Нотари, адвокати и други лица кои вршат јавни овластувања;
4. Буџетски корисници;
5. Правни лица во државна сопственост и
6. Правни лица во постапка на стечај или ликвидација

Правните субјекти погоре наведени се должни да поседуваат и чуваат адекватни, точни и ажурни податоци и документи за:

а) Вистинскиот сопственик/ци и тоа:

1. име и презиме;
2. адреса на живеалиште, односно престојувалиште;
3. ден, месец и година на раѓање;
4. единствен матичен број или друг идентификациски број и податок за видот, бројот, издавачот, државата и датумот на издавање на документот за идентификација;
5. државјанство и
6. податоци за видот и обемот на вистинската сопственост.

б) Сопственичката структура, а трговските друштва и податоци за уделите, влоговите или друга форма на учество во сопственоста на друштвото.

Правните субјекти се должни да поседуваат и чуваат адекватни, точни и ажурни податоци. Правните аранжмани основани согласно со правото на странска држава кои имаат добиено единствен даночен број (ЕДБ) во Република Северна Македонија согласно закон се должни да поседуваат и чуваат адекватни, точни и ажурни податоци.

Заради обезбедување на транспарентност на сопственичката структура на правните субјекти се воспоставува Регистар на вистински сопственици. Централниот регистар на Република Северна Македонија го воспоставува, води, одржува и управува со регистарот. Правните субјекти, со исклучок на трговци поединци, лица кои вршат јавни овластувања, буџетски корисници, правни лица во државна сопственост и правни лица во постапка на стечај и ликвидација и самостојни вршители на дејност, ги внесуваат податоците за нивните вистински сопственици во регистарот во рок од осум дена од уписот на основањето на деловниот субјект во соодветниот регистар или во рок од осум дена од промената на податоците за вистинскиот сопственик. Регистрацискиот агент или администраторот на регистарот во постапката на упис е должен да го запознае правниот субјект за обврската за задолжително запишување на податоците за вистинскиот сопственик. Ова не се однесува на правните субјекти кои се компании чии акции котираат на организиран пазар на хартии од вредност и кои се обврзани да се усогласат со условот за објавување на податоците за вистинските сопственици, со што се обезбедува соодветна транспарентност на информации за сопственост, согласно релевантните меѓународни стандарди.

Овластеното лице за застапување и претставување на правниот субјект е должно да ги внесе податоците во регистарот. Правните субјекти преку системот на администраторот на регистарот може да овластат друго лице во нивно име да ги внесе податоците за нивните вистински сопственици, како и податоците за промените на вистинските сопствениците во регистарот. Правните субјекти се одговорни за точноста, адекватноста и ажурноста на податоците внесени во регистарот. На веб страната на Централниот Регистар се објавени упатства за полесно внесување на пријавувањето и промената на вистинскиот сопственик³.

Управата за финансиско разузнавање исто така има изготвено упатство за начинот на идентификување на вистинскиот сопственик⁴.

Пристап до податоците за вистински сопственици

Податоците кои се запишуваат во регистарот директно и врз основа на електронски пристап им се достапни на Управата, надлежните државни органи на прогонот, судовите, органите кои вршат надзор од членот 146 од Законот за спречување на перење пари и финансирање тероризам и субјектите од членот 5 од истиот закон. Податоците од регистарот за лично име, месец и година од датумот на раѓање, државјанство, земја на престој, сопственички удел или друга форма и вид на сопственост или контрола се јавно достапни во форма на информација и се користат со надомест согласно со тарифата на администраторот на регистарот. Информацијата се издава согласно со впишаните податоци во Централниот регистар на население на денот на издавањето на истата. Информацијата за вистинскиот сопственик на трговецот поединец, самостојните вршители на дејност и лицата кои вршат јавни овластувања, како и на буџетските корисници, правни лица во државна сопственост и правни лица во постапка на стечај и ликвидација се издава согласно со последно впишани податоци во единствениот трговски регистар и регистарот на други правни лица и регистарот на буџетски корисници во надлежност на Министерството за финансии.

³ <https://www.crm.com.mk/mk/uslugi/izvrsham-upis-ili-zavrsham-obvraska/zapishi-vistinski-sopstvenik/upis-na-vistinski-sopstvenik-na-subjekt> посетено на 15.08.2021 година.

⁴ <https://ufr.gov.mk/wp-content/uploads/2020/05/UpatstvoVS.pdf> посетено на 15.08.2021 година.

Проверка на податоците во регистарот

Администраторот на регистарот врши проверка на податоците во регистарот и утврдува дали правните субјекти ги впишале податоците од членот 28 став (1) од Законот, промената на тие податоци во рокот од членот 26 став (3) од Законот и на начин пропишан со правилникот од членот 28 став (4) од Законот. Администраторот на регистарот, веднаш ја информира Управата по електронски пат за правните субјекти од членот 25 став (1) од Законот кои не ги впишале податоците од членот 28 став (1) од Законот и не ја впишале промената на тие податоци на начин и во рок пропишан во правилникот од членот 28 став (4) од Законот.

Статистика

Според информации на Централниот Регистар⁵ до крајниот рок, 27.04.2021 година во Регистарот на вистински сопственици се запишани приближно 70 150 различни физички лица. Од нив, 93.5 % се македонски државјани, 0.5 % се странци со регулиран престој, а останатите 6 %, односно околу 4 300 лица се странци. Странците се од 88 држави, а најмногу вистински сопственици странци се запишани од Турција, Бугарија, Србија, Грција и Германија.

За приближно 59 000 субјекти е запишан еден вистински сопственик.

За најголемиот дел, односно 69 025 лица се запишани како вистински сопственици преку индикаторот директна сопственост, 2 755 преку индикаторот индиректна сопственост и 11 799 лица преку индикаторот на друг начин остварува контрола или контролна функција.

Вкупно 69 284 правни субјекти пријавиле вистински сопственик во законскиот рок, што претставува околу 90 % од вкупниот број субјекти што имаат обврска за внес. Најголемиот дел од оние кои не се регистрирани се субјекти кои подолг временски период немаат економска активност.

Од субјектите кои поднеле пријава 47 600 се Друштва со ограничена одговорност со едно лице (ДООЕЛ), 9 600 се Друштва со ограничена одговорност (ДОО), 285 се Акционерски друштва (АД), околу 6 030 се здруженија и 5 768 останати субјекти со други организациони облици.

Од 28.04.2021 година сите податоци од Регистарот за вистински сопственици се достапни до надлежните институции и за субјектите кои согласно законската регулатива превземаат мерки за спречување на перење пари и финансирање на тероризам. Информации со ограничено множество на лични податоци за вистинските сопственици согласно регулативата за заштита на личните податоци се достапни и за целата јавност.

Заклучно на ова, правните лица секојдневно вршејќи ја својата активност вршат и активности поврзани со управување со капитал и имот. Од непроценливо значење е да се определи кој е сопственик на тој капитал и имот затоа што истиот може да биде злоупотребен во нелегални цели како, на пример, перење пари, финансирање тероризам и други облици на нелегални активности.

Едно лице криејќи се зад формирани правни субјекти од негови следбеници може да остварува лична корист и да врши насочување на приходи кои потекнуваат од криминална дејност и на тој начин да се врши и перење на пари и финансирање тероризам. Секоја структура или аранжман која овозможува анонимност ја поткопува ефективност на мерките за спречување перење пари и финансирање тероризам.

Од исклучителна важност е субјектите во сите случаи да ги идентификуваат физичките лица кои се вистински сопственици. Мора да бидат земени предвид информациите за вистинскиот сопственик на клиентот при проценка на нивото на ризик од перење пари и финансирање тероризам. При одредувањето треба да се пристапки кон засилени мерки за

⁵ <https://novatv.mk/boshkovska-jankovski-vo-registarot-na-vistinski-sopstvenitsi-se-zapishani-priblizhno-70-150-razlichni-fizichki-litsa/> посетено на 21.08.2021

анализа на клиентот, како релевантен фактор за ризик треба да биде вклучена проценката на ризикот на вистинскиот сопственик. Треба да се биде свесен за потребата да се утврди не само очигледниот вистински сопственик/сопственици, туку и можноста друго лице/лица да имаат ефективна контрола врз истото.

Определувањето на вистинскиот сопственик во определени случаи е едноставно и лесно, но постојат и сложени нивоа каде постојат повеќе субјекти кои се поврзани и кај кои тешко е да се одреди вистинскиот сопственик.

Централниот Регистар на Република Северна Македонија како и Управата за финансико разузнавање се единствени во нивното заедничко дејствување во насока на спречување на перење пари и финансирање тероризам. И во двете институции се превземени координирани активности во насока на остварување на нивната заедничка цел.

Доколку субјектите задолжени согласно Закон не го утврдат вистинскиот сопственик/сопственици и не го потврдат идентитетот на истите според степенот на ризик, превентивната цел на мерките за анализа на клиентите ќе биде во голема мера неефикасна и ќе го изложи субјектот на висок ризик од аспект на негова злоупотреба за целите на перење пари и/или финансирање тероризам. Затоа од исклучителна важност е субјектите во сите случаи да ги идентификуваат физичките лица кои се вистински сопственици.

Користена литература:

1. Закон за изменување и дополнување на Закон за спречување перење пари и финансирање на тероризам (Службен весник на Република Северна Македонија бр. 317/20 од 31.12.2020 година);
2. <https://www.crm.com.mk/mk/uslugi/izvrsham-upis-ili-zavrsham-obvraska/zapishi-vistinski-sopstvenik/upis-na-vistinski-sopstvenik-na-subjekt>;
3. <https://ufr.gov.mk/wp-content/uploads/2020/05/UpatstvoVS.pdf>;
4. <https://novatv.mk/boshkovska-jankovski-vo-registarot-na-vistinski-sopstvenitsi-se-zapishani-priblizhno-70-150-razlichni-fizichki-litsa/>;
5. Службен весник 50/2001 од 01.07.2001.
6. https://ufr.gov.mk/?page_id=34.